

Členy národa – ale kterého?

Od poslední čtvrtiny 19. století v českých zemích sílil tlak na obyvatele, aby se veřejně rozhodli pro jeden z národních programů. V každodenním životě sice stále převažovaly kontakty přes hranice jazykových i národnostních komunit, ve veřejném životě se však dělení na jednotlivé národnostní skupiny stále více prosazovalo – nejen tlakem na občany rozhodnout se při sčítání lidu pro jen jeden obcovací jazyk, nutností volby školy pro vlastní děti, ale také vytvářením paralelní struktury kulturních, společenských a zájmových spolků. Ačkoliv mnozí Židé v českých zemích neměli potřebu vyhraněně se hlásit k té či oné národnosti, byli mezi nimi i tací, kteří výrazně přispěli k šíření českého, německého či sionistického národního programu. Časté třídění obyvatelstva českých zemí na Čechy, Němce a Židy je tedy již proto zavádějící, že mezi lidmi, kteří se považovali za Židy, můžeme nalézt významné zástupce českého, německého i sionistického politického programu, který propagovali jako publicisté, politici či kupříkladu jako umělci a akademici.

86

Emancipace přes a do německé kultury

Židům v českých zemích se často vyčítala jejich německá kulturní integrace. Ta však byla pochopitelná: vždyť začala již v době, kdy čeština nebyla zdaleka přijata za jazyk politických a kulturních elit. Navíc od doby Josefa II. musely židovské školy vyučovat v němčině. Velkou roli hrála však také tradice židovské haskaly, která se šířila v německém kulturním okruhu. A nakonec to v habsburské monarchii byli právě němečtí liberálové, kteří se nejvíce zasloužili o zrovnoprávnění Židů. Dlouho do 19. století, a někde (například na Moravě) i déle, bylo prostředí židovských náboženských obcí převážně německojazyčné. Němčina však nemusela být přihlášením se k agresivnímu německému nacionalismu, ale spíše k tradici haskaly, k bohatství německé kultury a politickému liberalismu.

V jazykově německých městech českých zemí, většinou v pohraničí, do kterých se Židé mohli poprvé stěhovat až po roce 1849, se také začlenění Židů do místní německé městské střední třídy často velice dobře dařilo. Specifikem bylo i propojení židovské elity s německou vyšší třídou ve městech, a to zejména v Praze. Okolo přelomu 19. a 20. století tvořili Židé zhruba polovinu německy mluvící menšiny v Praze. Většina pražských Židů i křesťanů té doby preferovala češtinu, i když běžná byla i dvojjazyčnost. Ovšem právě určitá závislost německých křesťanských obyvatel Prahy na podpoře a spolupráci s německými židovskými Pražany pak vytvořila jedinečné podmínky pro vzájemnou součinnost v politice a kultuře. Vzkvétalo zde německé divadlo, německé liberální noviny, například vlivný *Prager Tagblatt*. Židé se

Od přelomu 19. a 20. století a především během první světové války vzrůstal v pohraničí vliv německých nacionalistických stran, které vylučovaly možnost židovské účasti na německém národním hnutí a zaváděly „árijský paragraf“ (požadavek „árijského“ původu členů). Tento vývoj, který vyvrcholil ve 30. letech 20. století, vedl především u mladé generace Židů k odklonu od německých politických stran a naopak k příklonu k sionismu.

[illegible][illegible]

B'nai B'rith, židovská elitní humanitární organizace byla také jedním z organizačních středisek Židů, kteří se hlásili k německé kultuře.

Českožidovský a sionistický nacionalismus

Mezi židovským obyvatelstvem na konci 19. století vznikají dva další národní směry, které se vymezovaly vůči německožidovským identitám. Českožidovské hnutí si dalo za cíl získávat Židy v českých krajích pro české národní hnutí. Sionisté, tedy židovští nacionalisté, byli přesvědčeni, že Židé tvoří samostatný národ, že mají proto usilovat o menšinová práva židovského národa v rámci habsburské monarchie a o vytvoření židovského státu na území Palestiny. Přestože se tzv. Čechožidé a sionisté navzájem považovali za konkurenční hnutí, lze mezi těmito hnutími vysledovat celou řadu podobností. Stejně jako i u jiných nacionalistických hnutí, byli v prvních desetiletích jejich hlavními ideology a organizátory studenti na pražské univerzitě. První českožidovský spolek byl vytvořen v roce 1876 studenty, kteří přišli na pražskou univerzitu z menších měst v jižních, středních a východních Čechách. Zakladatelé Spolku českých akademiků židů tak byli židovští absolventi prvních českých gymnázií. Po příchodu do Prahy byli překvapeni, že na univerzitě neexistuje žádný židovský spolek českojazyčných studentů. I sionistické hnutí začalo ve své první fázi především jako hnutí studentské. Bar Kochba (s podtitulem Spolek židovských akademiků v Praze) byl založen roku 1899 a jen o několik let později se do jeho vedení dostaly osobnosti, které později hrály klíčovou roli v sionistickém hnutí v celosvětovém měřítku.

117 – Benjamin Katz: „Upřímné slovo k českým Židům“

„Kdežto národ německý, dosáhnuv sjednocenosti politické, po které dávno byl toužil, antisemitskými bouřemi splácí Židům všechny veliké služby, které mu tito byli prokázali, sloužíce Německu jako nejvýbornější poněmčovatelé, těší se Židé v Čechách žijící nejen míru a pokoji, ale i úplné svobodě a rovnosti s občany jinými, ano zmáhají se tu, jako v málo které vlasti jiné.

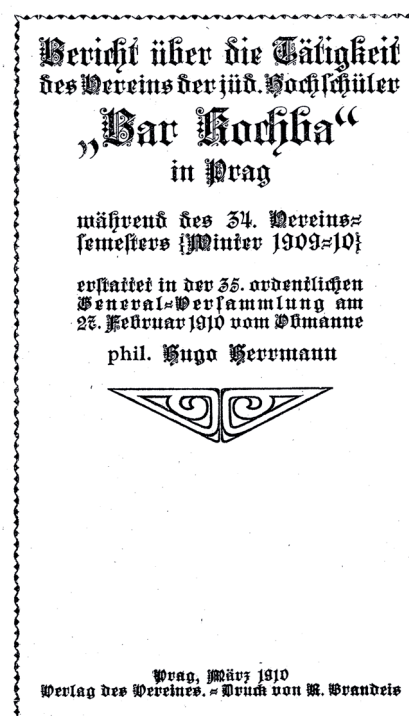
A kterak splácejí Židé národu českému za vše dobré, kterého tu požívají? Černým nevděkem! Oni nejen bojují v prvních řadách nepřátel samosprávy a svézákonnosti národa českého pomáhající poněmčovatelům a sloužící ochotně nepřátelům národa českého. Oni dopouštějí se zločinu ohavného na české zemi, která se jim stala vlastí, a dopouštějí se zrady na národě, s kterým dávno již měli splynouti v jediný celek, nemajíce sami ani vlasti, ani jazyka národního.

K poznání, že dosavadní chování Židů k národu českému jest nešlechtné, ano i bídné, a že nejvyšší jest čas, aby propast, která otvírá se mezi Židy a národem českým, byla čím dříve tím lépe vyplněna, dospělo již pokolení mladší mezi Židy a jmenovitě mnozí Židé v Praze studující, kteří utvořili „Spolek akademiků-Židů“ mající za účel šíření českého vědomí národního mezi Židy, v národě českém žijícími.

Byv jmenován jednatelem tohoto spolku, vybízím souvěrce své, kteří litují hříchů na národě českém spáchaných, aby přistoupili k „Spolku akademiků-Židů“ a přístupem tím na jevo dali, že snahy spolku toho nejen schvalují, ale i podporovati chtějí. [...]

V Jeninovi, koncem května 1881.
Ben. Katz“

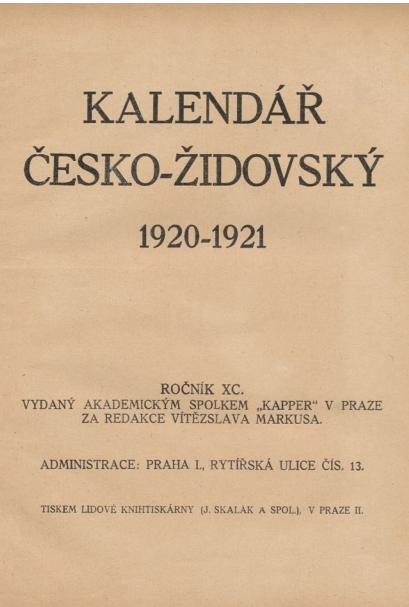
Říp, 1. června 1881, s. 3

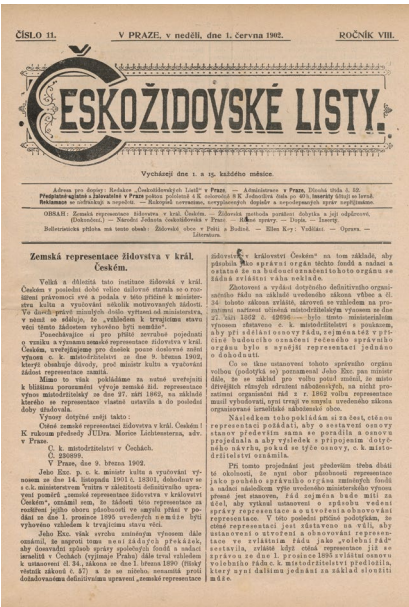
118 – Zpráva o činnosti sionistického spolku Bar Kochba, 1910

Hugo HERRMANN: Bericht über die Tätigkeit des Vereins der jüd. Hochschüler „Bar Kochba“ in Prag, Praha 1910

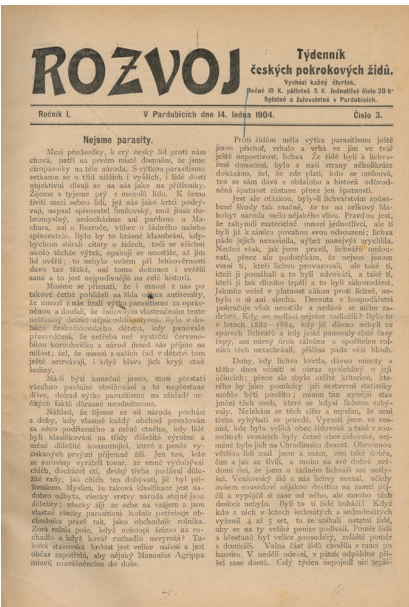
PŘÍKLADY TISKU ČESKOŽIDOVSKÉHO A SIONISTICKÉHO HNUTÍ

119 – Kalendář česko-židovský
První časopis Ōeohožidů vydávaný Spolkem českých akademiků židů vycházel v letech 1881 až 1938 a zaměřoval se převážně na kulturní témata.

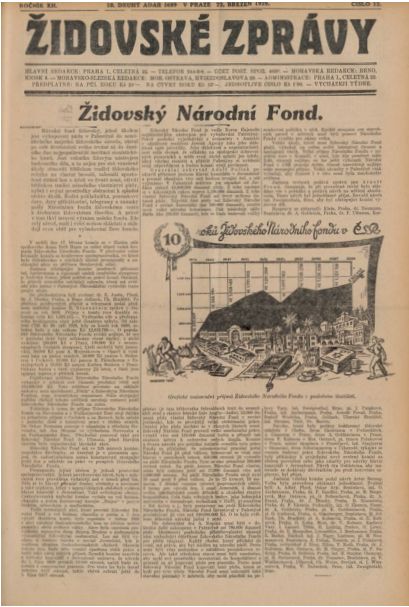
120 – Českožidovské listy
Českožidovské listy vydávala v letech 1894 až 1907 Národní jednota českožidovská. Vycházely jednou za čtrnáct dní a kromě českožidovské tematiky se věnovaly kultuře a politickým komentářům.

121 – Rozvoj
Tiskový orgán českožidovského hnutí vycházel v letech 1904 až 1938. Jednalo se o periodikum, které se kriticky zabývalo otázkami česko-židovského soužití. Akcentoval nejen otázky národnosti, ale také náboženské, politické a kulturní.

122 – Selbstwehr
Selbstwehr byl německy psaný sionistický týdeník vycházející v Praze mezi léty 1907 a 1938. Vznikl v reakci na Rozvoj, časopis česko-židovského hnutí.

123 – Židovské zprávy
Židovské zprávy vydával Ústřední svaz sionistický pro Československou republiku mezi léty 1926 a 1938. Tento čtrnáctideník se věnoval široké škále témat od politiky po kulturu. S rostoucím nebezpečím na konci 30. let 20. století se však proměňovala i tematika článků a více se zabýval pronásledováním Židů v nacistickém Německu.

124 – Tribuna
Tribuna vznikla jako deník iniciovaný Svazem českých pokrokových Židů, měla představovat konkurenci k německojazyčným liberálním listům jako byl Prager Tagblatt. Za cíl si kladla přetáhnout židovské středostavovské čtenáře k české žurnalistice. V prvních letech ji redigoval Ferdinand Peroutka. Později se však časopis proměnil a svým českožidovským zakladatelům se vzdálil.

Podobné byly i způsoby agitace: pomocí nově založených časopisů, přednášek a kulturních večerů a plesů. Podobná byla i uváděná fakta, pouze jejich interpretace se radikálně odlišovala. Čechožidé i sionisté se shodovali, že Židé tvořili v předemancipační době specifické společenství, které sdílelo společný osud. Že se židovské náboženství v minulosti jasně odlišovalo a utvářelo podobu židovské komunity a že se tento stav v moderní době změnil. Židé se v českých zemích během 19. a na počátku 20. století integrovali do české a německé společnosti a s ostatními obyvateli je pojilo několik staletí dlouhé soužití, které kupříkladu státy západní Evropy přerušily dlouhodobým vyhnáním Židů ze svých zemí. Čechožidé z toho však vyvozovali, že z národnostního hlediska jsou Češi, sionisté zase, že jsou především Židé.

125 – Pozvánka Akademického spolku Kapper na jubilejní ples roku 1924
soukromý archiv Kateřiny Čapkové

126 – Fotbalisté židovského sportovního klubu Hagibor ve 30. letech 20. století
Židovské muzeum v Praze
Židovskou národní identitu vedle kulturně a politicky zaměřených spolků pomáhaly udržovat také sportovní kluby.

Reakce na antisemitismus

Zásadní rozdíl mezi českožidovským a sionistickým hnutím však tkvěl v tom, jak se jejich představitelé vypořádávali s protižidovskými nepokoji a narůstajícím antisemitismem. U přívrženců sionistického hnutí antisemitismus posiloval představu o existenci samostatného židovského národa. Není náhodou, že spolek Bar Kochba byl založen ve stejném roce, v němž veřejností hýbalo obvinění z údajné rituální vraždy Anežky Hružové v Polné. Právě tzv. hilsneriáda přesvědčila některé z bývalých českožidovských studentů, že integrace do českého národa možná není a že je třeba usilovat o ochranu práv židovského národa.

Naopak pro českožidovské hnutí každá taková protižidovská kampaň či výtržnost znamenala úbytek členů, kteří přestávali věřit možnosti asimilace jako takové. Stejně závažný byl i hrozící rozkol hnutí. Zastánci českožidovského hnutí se totiž museli rozhodnout, za jakých podmínek budou pokračovat ve spolupráci se svými politickými a intelektuálními partnery mezi českou elitou, z níž část podporovala nebo většina se veřejně nevyjadřovala proti antisemitismu.

Například v době hilsneriády se někteří Čechožidé rozhodli ve volbách do zemského sněmu podporovat mladočeského kandidáta Václava Březnovského, i když byl znám svými antisemitskými výroky. Činili tak kvůli své již letité podpoře mladočeské strany, s jejímiž politiky je často pojilo osobní přátelství. Tomu se vzepřela část mladších členů českožidovského hnutí, kteří založili samostatný Svaz českých pokrokových židů. Jedním z vedoucích myslitelů této skupiny byl Viktor Vohryzek, který byl přesvědčen, že integrace do českého národa ještě neznamená, že by Židé měli být vůči Čechům nekritičtí a že by Židé měli jen pasivně přejímat českou kulturu.

[Antisemitismus > Hilsnerova aféra, s. 152](#)

Následující list:

127 – Viktor VOHRYZEK:
„**Nejsme parazity**“

Rozvoj, 14. ledna 1904, s. 1–2

¹ Římský konzul, který měl bouřící se římské nižší vrstvy uklidnit příběhem založeným na paralele jednoty jednotlivých orgánů lidského těla s jednotou společností.

² Zruinování, úpadek.

³ Albín Bráb (1851–1912), český národohospodář a politik.

ROZVOJ

**Týdenník
českých pokrokových židů.**

Vychází každý čtvrtek.

Ročně 10 K. půlletně 5 K. Jednotlivé číslo 20 h.
Splatné a žalovatelné v Pardubicích.

Ročník I.

V Pardubicích dne 14. ledna 1904.

Číslo 3.

Nejsme parasity.

Mezi předsudky, k erý český lid proti nám chová, patří na prvním místě domněnka, že jsme cizopasníky na těle národa. S výtkou parazitismu setkáme se u tříd nižších i vyšších, i lidé dosti objektivní divají se na nás jako na příživníky. Žijeme a tyjeme prý z mozolů lidu. K čemu živiti mezi sebou lidi, jež nás jako krtci podřívají, napsal spisovatel Šmilovský, muž jinak dobromyslný, nedocházíme ani pardonu u Machara, ani u Bezruče, vůbec u žádného našeho spisovatele. Bylo by to krásné klasobránění, kdybychom sbírali citáty o židech, točí se všichni okolo těchževýtek, opakují se neustále, až jim lid uvěřil; to nebylo ovšem při lehkověrnosti davu tak těžké, oni tomu dokonce i uvěřili sami a to jest nejpodivnější na celé historii.

Musíme se přiznati, že i mnozí z nás po takové četbě pohlíželi na žida očima antisemity, že mnozí z nás brali výtku parazitismu za oprávněnou a doufali, že úsilovným vlastenčením tento nešťastný defekt nějak oddišputují. Bylo v době českožidovského dětství, kdy panovalo přesvědčení, že netřeba než vystrčiti červeno-bílou korouhvičku a národ ihned nás přijme na milost; žel, že mnozí z našich řad v dětství tom ještě setrvávají, i když hlavu jich kryjí ctné šediny.

Má-li býti konečně jasno, musí přestat všechno paušální obviňování a to nepřestane díve, dokud výtku parazitismu na základě určitých faktů důrazně neodmítneme.

Náhled, že žijeme ze sil národa pochází z doby, kdy vlastně každý obchod považován za něco podřízeného a méně ctného, kdy lidé byli klasifikováni na třídy důležité výrobní a méně důležité konsumující, které z peněz vyzískaných prvými příjemně žili. Jen ten, kdo ze suroviny vyráběl tovar, ze země vydobýval chléb, docházel cti, druhý třeba podával důležité rady, jak chléb ten dobývat, již byl příživníkem. Myslím, že taková klasifikace jest nadobro odbyta, všechny vrstvy národa stejně jsou důležité; všechny žijí ze sebe na vzájem a jsou vlastně všechny parazitivní. Kolník potřebuje obchodníka právě tak, jako obchodník rolníka. Zorá rolník pole, když nekoupí železo na ruchaadlo a když kovář ruchaadlo nevyrobí? Taková stavovská hrdost jest velice naivní a jest občas zapotřebí, aby nějaký Menenius Agrippa¹ mluvil rozvášněncům do duše.

Proti židům měla výtká parazitismu ještě jinou příchuť, vrhalo a vrhá se jim ve tvář ještě nepoctivost, lichva. Že židé byli k lichváření donuceni, bylo s naší strany několikrát dokázáno, žel, že zde platí, kdo se omlouvá, ten se sám dává v obžalobu a historií odůvodněná špatnost zůstane přece jen špatností.

Jest ale otázkou, byly-li lichvářstvím způsobené škody tak značné, že to na celkový blahobyť národa mělo nějakého vlivu. Pravdou jest, že zahynuli materiálně mnozí jednotlivci, ale ti byli již k zániku povahou svou odsouzeni; lichva pádu jejich nezavinila, nýbrž nanejvýš urychlila. Nechci však, jak jsem pravil, lichvářů omlouvat, přece ale podotýkám, že nejsou jenom vinni ti, kteří lichvu provozovali, ale také ti, kteří ji pomáhali a to byli advokáti, a také ti, kteří ji tak dlouho trpěli a to byli zákonodárci. Jakmile vešel v platnost zákon proti lichvě, nebylo o ní ani slechu. Derouta² v hospodářství pokračuje však neustále a nedává se ničím zastřeti. Kdy se sedláci nejvíce zadlužili? Bylo to v letech 1882—1884, kdy již dávno nebyli ve spárech lichvářů a kdy ještě panovaly zlaté časy řepy, ani mírný úrok založen a spořitelna rolníků těch nezachránil, příčina pádu věží hloub.

Doby, kdy lichva kvetla, dávno minuty a těžko dnes učiniti si obraz spolehlivý o její účincích; přece ale zbylo určité kriterion, kterého by jako pomůcky při sestavení statistiky mohlo býti použito; minim tím nynější stav jmění těch osob, které se kdysi lichvou zabývaly. Nelekám se těch cifer a myslím, že není třeba vyhýbat se pravdě. Vyrosl jsem ve vesnici, kde byla veliká obec židovská a také v sousedních vesnicích byly četné obce židovské, nejméně bylo jich na Chrudimsku dvacet. Ohromnou většinu lidí znal jsem a znám, vim také dobře, čím a jak se živili, a mohu na své dobré svědomí říci, že jsem o žádném lichváři ani neslyšel. Venkovský žid u nás lichvy neznal, někdy ovšem sousedovi nějakou desítku na zasetí půjčil a vypůjčil si zase od něho, ale mnoho těch desítek nebylo. Byli to ti židé boháci! Když kdo z nich v letech šedesátých a sedmdesátých vyženil 4 až 5 set, tu se sbíhali ostatní židé, aby se na ty veliké peníze podívali. Poměr židů a křesťanů byl velice sousedský, zvláště poměr s domkáři. Valná část židů chodila s ranci po hausíru. V neděli odešel, v pátek odpůldne přišel zase domů. Celý týden nepojedl nic teplé-

ho, živil se chlebem a vejci, u sedláka nejedl ani bramborů, bál se, že jest hrnec od vepřového sádla. Kořalky nepili a piva ve vesnicích ani nebylo. Jediným požitkem byla mu dýmka. Takoví byli ti lidé většinou, tak vypadali ti, kteří z mozolů lidu žili, tyli. To nebyly výjimky tak vypadalo gross venkovského židovstva, výminkami byli židé bohatší, výminkami byli lichváři. Lichvářů nebylo mnoho a byli v městech.

Měřím jak jsem prve připomenul škodu, kterou způsobili národnímu majetku jménem, které v rukách svých shromáždili. Květ lichvy padá do doby rozkvětu lichvářství. V Pardubicích lichvařili tři židé, mimo to měl jeden styky s vyššími kruhy a důstojníky. Pak lichvařili ještě čtyři křesťané. Ze židů jeden získal 40.000 kor., jeden 60.000 kor. a jeden asi 50.000 kor. Z křesťanů je jeden polovičním milionářem, a druzí mají jmění daleko přes 100.000 kor., mají reality, pole a domy.

Lví podíl z lichvy židům nikterak nepřípadl, byli přece jen proti těm začátečníky.

Nebylo zdravějšího zákona pro židy, než zákon proti lichvě, ti kteří skutečně nekalé obchody peněžní provozovali, toho zanechali.

Židé všichni investovali kapitály své do malých průmyslových podniků — ovšem vyjma lichváře, kteří jsou naprosto nepodnikaví a lakotní, tak že raději žijí z úroků dosti nepatrných, než by se odvážili k nějaké spekulaci; a podniky ty rostly.

Myslím, že obrazy z jiných měst daleko se od právě načrtnutého nerozházejí, tolik škody na národním majetku rozhodně židé nepůsobili, jak se jím vytýká a škodu tu národu zase jiným způsobem nahradili: Mezi tím co český lid stavěl cukrovary a bohatý zisk z národa roli dědičné statečně propíjel, stavěli židé na severu Čech i v pohoří českomoravském továrnu za továrnu. Dědiny, odkudž člověk pro hlad utíkal, neúrodné, hornalé pustiny rázem oživeny drobným lidem.

Mnoho-li duší takové továrny národu českému zachovaly, nedá se ani spočítat, založeno statisíce drobných, skrovných domácností a lid třeba neměl nikdy na různých ustláno, přece se obživil a byl domácí půdě zachován. Profesor 3 Bráf této zásluhy židů nepřímo doznává a nabádá rodáky své k následování. Netřebu nám jmenovat počet továrních měst českých, jež za rozkvět svůj děkují skoro výhradně židům. Nezbohatli-li dělníci, zbohatli řemeslníci a obchodníci, kteří dělníkům prodávali, mají dnes své hezké domy a velké obchody a přec jim nikdo nespilá parazitů.

Není tomu dávno co vyšel Raisův román »Západ«. Líčí tam krajinu kamenickou a studneckou, domek přilípnutý na skále v ceně nejvyšš 200, a lid jen tak tak se živící. Dnes by krajiny té nepoznal, všude hemží se vesele lid, dobře se žije a přeje si, hospody jako když je nabiješ. Chalupy kamenné hezky výstavné, pě-

kné obílené, a žádné bys již tak lacino nekoupil. Zase tu změnu mají židé na svědomí, zavedli tam domácí výrobu vlasových sítok; pravda, jsou při tom nezdravé výstřelky, zaviněné lidskou lakotou, ale lid se dobře žije, obyvatelstvo roste a vzrůstá se. — Jak by ctili a do nebes vynášeli vlastence, který by toho dokázal. Ale žid? Ten přece jen zůstává parazitem.

Věru nám netřeba vyhýbat se pravdě; poškodili jednotlivci, jiní skvěle to nahradili, můžeme klidně s českým národem účtovat, naše bilance nevykazuje deficit, nejsme pasivní, nýbrž výsoce aktivní.

Výminečné zákony zatlačily nás do vymínečných posic, lišíme se v ohledu národohospodářském od českého lidu, živíme se jinak; k zemědělství nás nepřipouští a řemeslníky naše ničí bojkotem, většina židů žije se obchodem, ale ne na útraty národa. My parazity nejsme. Jedná se o poměr docela jiný. Známo jest, že buk nemůže růsti, nepřichytí-li se kořínku určitá odruda rostlin zvaná mykorhizza, která mu výživu ze země přizpůsobuje; rostlinka ta nemůže existovat bez buku a buk nemůže bez ní růsti, V přírodě podobných úkazů jest více a naši přírodopytci nazývají to symbiosou — spolumístem. Naš poměr k českému národu jest symbiosou a ničím jiným. Parazity židé nejsou.

Agitujte pro rozšíření „ROZVOJE“! Žádejte „ROZVOJ“ v kavárnách! Organizace naše prosíme, by list abonovaly a zprávy o své činnosti nám zasilaly.

Boskovští židé.

Byli jsme s několika stran požádání, bychom článku hořejšího jména, jež jsme v předešlém čísle stručně z „Obchodních Listů“ registrovali, v doslovném znění přinesli. Pro nedostatek místa není nám možno vyhovět těmto přáním, leč uveřejňujeme přece nejzajímavější části tohoto, redaktorem Jaroslavem Tímou psaného článku:

„Z moravských židů nejznámější jsou židé boskovští, prostějovští a třebičtí. Zajímavá jsou i ghetta („židovská města“) těchto tří měst. Boskovské „židovské město“ — jež jest zrovna tak, jako na př. též třebičské také svou zvláštní politickou obcí městskou — jest podnes ve výšce střech svých nízkých domků odděleno od „křesťanského města“ dráty, rozpjatými od střechy k střechě přes ulice, a vedou do něho dvě jakés takés brány. Má něco přes 100 domků a asi 4—5 výstavnějších domů. Domky ty jsou velkou většinou dosud dřevěné, ale tak starobylého už dřeva, prosáklého pískem, prachem a hlínou, že „to ani nechce hořet“. Kdo by chtěl spekulovat na vyhoření, v boskovském židovském městě by prospekuloval. Domky jsou uzounké, mají obyčejně nízké poschodí, neb alespoň skladiště, vikýře, rozmanité výběžky, malé bal-

Podobně se českožidovské hnutí štěpilo i na začátku meziválečné Československé republiky, kdy část Čechožidů reagovala na protizidovské výtržnosti tezí o nutnosti úplné asimilace. Podle této teze o asimilaci „usque ad finem“ (až do úplného konce) měli Židé v posledku ztratit své jakékoliv specifické znaky a tradice. Tomu se vehementně postavili někteří českožidovští intelektuálové – jako Lev Vohryzek (bratr Viktora), Eduard Lederer a Jindřich Kohn, kteří naopak promýšleli integraci Židů s českou společností jako proces symbiózy a vzájemného obohacování. Podobně se ve 30. letech 20. století mladá generace v čele s Egonem Hostovským, později významným českým spisovatelem, postavila vedení českožidovského hnutí, které českožidovské organizace chápalo jako dočasné – měly zaniknout, až se zdaří asimilace, tedy úplné splnutí Židů s Čechy.

Ani sionistické hnutí ovšem nebylo jednotné. Rozrůzněnost sionistických organizací odrážela jednak odlišnou politickou orientaci (mezi levicí a pravicí), ale v meziválečném období se sionisté přeli též o to, jakou formu by měl mít stát v Palestině, jak by se měli sionisté stavět k tam žijícím Arabům i do jaké míry prosazovat židovskou menšinovou politiku odděleně, nebo v partnerství s jinými menšinovými či dokonce vládními stranami. Zjevný je též vývoj sionistického programu v čase. Před první světovou válkou dominoval sionismu v českých zemích studentský spolek Bar Kochba, jehož členy a hlavně předsedu Hugo Bergmanna velmi zaujala východožidovská kultura v jazyce jidiš. Zatímco pražští Židé na počátku 20. století znovuobjevovali, co vlastně židovství pro ně znamená, obdivovali tito mladí sionisté na Židech z Haliče či Ruska, že je pro ně židovství něčím přirozeným. Po první světové válce však z tohoto obdivu k „pravému“ židovství Židů z Haliče a Ruska ve většině vystřízlivěli a u většiny sionistických intelektuálů včetně Maxe Broda, známého přítele Franze Kafky, je zjevný politický posun k levici.

Sionisté i Čechožidé sledovali pečlivě statistiky sčítání lidu či počet voličů Židovské strany a interpretovali je vždy ve svůj prospěch. Celkově lze však říci, že stále vzrůstající počet česky mluvících Židů a židovských dětí na českých školách všech úrovní nebyl ani tak důsledkem českožidovské agitace, nýbrž společenského vývoje, který byl ještě urychlen tím, že od roku 1918 byla čeština státním jazykem. Dále se proto rozvíjela činnost českojazyčných akademických i kulturních institucí a Židé byli bez problémů přijímáni za členy českých kulturních, sportovních a zájmových organizací. O to větším šokem pro ně bylo vylučování ze Sokola, skautských nebo profesních organizací za druhé republiky.

128 – Egon HOSTOVSKÝ: „Co jsme a co chceme“

„Milí kolegové, rekapituluji zde některé zjevy našeho hnutí, abych z nich vyvozoval poučení, ne abych volal po napodobení, jež každého tvora tvořivého dříve či později znemožní. A odpusťte mi, že musím stále hovořit polemicky. Ne pro sebe, ne pro samoučelnou revolučnost, ne pro temperament mládí, ale pro vás jednoho každého i pro celek, volám: Nové, od základu nové musejí být cesty vaše, právě tak jako nové cesty musí nastoupit celá tato generace, chce-li se dostat z dnešní mizerie! Proti moci šli vůdcové českožidovští generace minulé, kde můžeš, pochop, že i nyní nutno táhnout proti moci, aniž napodobíme generaci minulou, neboť moc dneška je jiná a také současní utiskovatelé a utiskovaní stojí jinde. Miliony lidí jako zvěř sciépe hladu a bydlí hůře než dobytek, miliony pogromů – ne již jen protizidovských – ale protilidských táhne dneškem, tisíce nabobtnalých lží vtiskuje moc dneška ve jménu demokracie do otupělých mozků, tisíce hazardníků a podvodníků okupuje vědu, umění, hospodářství, veřejné mínění – a člověku se zdá, že už jen frází živ je syn člověka. Kdo že to ještě volá, že netřeba hledat nových cest, kdo že se to ještě chce dušovat, že vystačíme se svým programem: Se svou generací židovskou i arijskou musíte táhnout proti novověké moci bezohledně, neúprosně, s odhodláním nechat si plivnout do tváře, ale s hrdostí, že nejste všemi hlupci

chápaní, poněvadž v opačném případě byste se musili za sebe stydět. S novým národem českým, z omládlého, z nového rodu židovského, nad nové národy.

Když jste byli dětmi, byla válka, když nadešla doba konjunktury, nebyli jste ještě dospělí, a když jste dospěli, zřítte kolem sebe pustinu. Kdo vás má vést: Vůdcové starých generací, jež zkrachovaly? Programy včerejšků? Sami, jedině sami musíte hledat východisko a s vámi i ti, kteří jsou stále ještě mladí přes své šediny. Nerad bych se zmínil o smutné naší minulosti, kdy s nadlidským nasazením několika vynikajících jednotlivců mělo již naše hnutí vlastní deník, tiskárnu, nakladatelství, nerad bych vzpomínal na tak bolestnou ztrátu toho všeho, bez čeho nyní jen těžko můžeme pracovat. A nechci také vytýkat, ale chci vám říci, že všechny tyto posice musíte chtít dobýt zpět, že se musíte snažit o mocenské postavení na poli kulturním. A pak ještě něco, co si musíte zachovat z čistého židovství, nezkorumpovaného dějinným utrpením a nezatíženého židovským nacionalismem: Tak jako židovští proroci musíte umět milovat svůj lid a nesmíte zapomínat na své bratry roztroušené po světě – a právě tak jako židovští proroci, musíte umět zmrskat svůj lid, když se sobě zpronevěří. Naučte se bránit, ale dokažte také házet přes palubu, sami sobě buďte nejprísnějšími soudci!

Nechci vás mentorovat, nemám k tomu práva, ani vůle. Pochopte však a hluboce použijte tu základní prostinkou pravdu našich snah: Ne již žít svůj život a svých bližních jako nezměnitelný osud, nýbrž v pochodu s proměnlivým časem vnášet a přijímat, vyměňovat, rozdávat, splývat a rozcházet se, obětovat a trpět za rod cizí, který prostupujeme a který prostupuje nás. V hebrejštině, jako v žádné jiné řeči, bylo úžasné množství výrazů pro slovo radost. Již to je splňování programu: Ztráceti radost tím, že ji rozdáváme, a shledávati se s ní a přijímati ji v jiné, nové podobě.

Naše cesta a naše úkoly nejsou lehké a nemají také vyhlídky na jepičí oslavy, které se snoubí s jepičími pravdami. Pro nás však mají význam jen pravdy věčné. Nebojte se překážek a risika na své cestě, nebojte se ran ani ztrát! Je přece krásné milovati nebezpečné sázky!"

Hanuš Bonn (1913–1941) byl básník, literární kritik a překladatel. Zapojil se do činnosti českožidovského hnutí a po okupaci se stal funkcionářem Židovské náboženské obce v Praze. Údajně pro odmítnutí přípravy prvních transportů z Prahy byl v roce 1941 zatčen a poslán do koncentračního tábora Mauthausen, kde zahynul.

Hanuš Bonn:

Několik problémů.

Chci v těchto řádcích nadhoditi několik otázek, které v přítomné době jistě přicházejí na každého mladého židovského člověka a které jsou tím aktuálnější, že se dnes českožidovská mládež hlásí na všech stranách k práci.

Kapitolka o židovství.

O židovské otázce — tedy i o asimilaci — začíná mladý člověk uvažovati teprve tehdy, když si uvědomil židovství. Okamžikem, kdy poznává, že to, co považoval při nejmenším za přežití, si naprosto nezasluhuje jeho netečnosti, dostává jeho svět mnoho nových barev. Končí se však i jeho neuvědomělá a proto nepřirozenější asimilace.

Mladý člověk pojednou stojí před otázkou, jak se dívat na toto nové, bohaté a hluboké, v kterém jest tak podivuhodně zakořeněn celý mravní a sociální život.

Sionismus, či asimilace?

Psychologii mladého člověka bude vždy spíše vyhovovati romantický sionismus než samozřejmá, reálná a pozvolná asimilace. A bude také mít strach, aby v ní neztratil to, co právě pro sebe objevil. Neboť českožidovství nebude mu v tomto stadiu vývoje přirozeně jednolitým pojmem. Bude se skládati z pojmů dvou, zdánlivě nesouřadných: z vrozeného, každodenního a proto všedního češství a z právě nalezeného a ještě neprozkoumaného židovství, kterého nechce za žádnou cenu pozbýt a v jehož novosti jest cosi svátečního. Asimilace, českožidovství, neznamenalo by to, dáti snad celou tuto hodnotu v šanc něčemu jinému, čím by mohla býti pohlcena? —

Co však společnost, řeč, zvyky, denní běh života?

A židovství: co vlastně jest? Co s ním chci vybudovat? Kde jest jeho tvůrčí potence? Kde jest jeho jádro?

Národnost, či etika, či co vlastně?

Sionismus, či asimilace?

Jak vyřešiti tyto zmatky?

Kapitolka o asimilaci.

Takto tedy zní otázka:

Objevil jsem pro sebe hodnotu židovské etiky, židovského nazírání. Stanu-li se asimilantem, nebude to znamenati jeho ztrátu?

Co jest vůbec asimilace?

Je to snaha po naprostém splynutí s nějakým celkem (v tomto případě českým), je to touha po ztotožnění se s ním, po vměstování se do jeho forem (čili: musím si najít národnost, protože národnosti židovské nejsem, atd.)?

Anebo je to symbiosa, přátelské soužití částic vedle sebe ležících, kde jedna s druhou se navzájem doplňují a obohacují svými individuálními přednostmi, kde je neustálá výměna pro zdar společného, dávno již vzniklého a nejsamozřejmějšího celku?

Lze ještě vůbec pojímati národ rasově?

Není nejbližší příbuzenství tvořeno vzájemnou potřebou a dějinou, sociální, kulturní a vůbec etickou souvislostí?

Znamená asimilace znárodnostnění a nivelisaci anebo jest po staletí se odehrávající přirozené splývání živlu židovského s živly jinými prvním předobrazem dnes se rodící myšlenky panevropapanství, kosmopolitismu?

Kapitolka o práci v asimilantském hnutí.

Budeme-li naprosto důslední, řekneme, že jakákoli asimilantská organizace je protismyslná. Asimilace je dána skutečností jako nutný a přirozený zjev, není potřebí o ní diskutovat, stejně jako celý její program lze velmi jednoduše shrnout ve slově: Žít!

Ale přesto si okolnosti vyžádaly několika českožidovských organizací. Nutno si však uvědomiti: těžké činnosti má ležet v činnosti mimo organizaci a organizace nemá pracovati jenom sama v sobě, ale má navazovati styky a hledět se uplatnit i mimo rámec českožidovské společnosti. Stejně každý její člen. Organizace splní plně svůj úkol, dá-li mu k tomu náležitou průpravu.

Žádná asimilantská organizace tedy nemůže a nesmí býti samostatná. Vždyť ani asimilace sama o sobě si není cílem. Obě jsou jenom cesty k němu.